

Przyrodnicze rymowanie – otaczającego świata poznawanie
Ssaki wielkopolskich parków krajobrazowych

Wydano na zlecenie:

Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego

Pl. Wolności 18

61-739 Poznań

Tel. (61) 65-54-650

www.zpkww.pl

www.ekoedukacja.com.pl

Publikacja przygotowana przez zespół w składzie: Małgorzata Kołtowska, Patrycja Barczak

Rysunek na okładce: Maria Stachowiak ze Szkoły Podstawowej nr 7 w Lesznie

Bibliografia: Ilustrowana Encyklopedia Zwierząt Polski, wyd. CARTA BLANCA Sp. z o.o., 2009,

www.pl.wikipedia.org

Wydano z pomocą finansową Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu.

ISBN: 978-83-63970-02-4

Wydanie I, Poznań 2013

**SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO**

Wprowadzenie

Żyjemy w czasach wzmożonej presji człowieka na otaczającą przyrodę, w wyniku której każdego dnia tracimy kolejne elementy różnorodności biologicznej. Ponadto, mimo coraz większego dostępu do informacji o otaczającym nas świecie, okazuje się że nasze dzieci często dużo więcej wiedzą na temat egzotycznych gatunków zwierząt, ich zagrożeń i lepiej je rozpoznają niż gatunki żyjące bezpośrednio w najbliższym otoczeniu. Czy nie znając otaczającej nas przyrody jesteśmy w stanie o nią dbać i chronić ją przed zniszczeniem?

Niniejsza publikacja skierowana jest do najmłodszych mieszkańców województwa wielkopolskiego i ma na celu przybliżenie im 20 wybranych gatunków ssaków żyjących na terenie wielkopolskich parków krajobrazowych. Aby forma i treść publikacji były przystępne dla dzieci i odzwierciedlały dziecięcy sposób postrzegania świata przyjęto zasadę „dzieci - dzieciom”. Dlatego wierszyki i ilustracje zawarte w tej książeczce są dziełem uczniów klas IV-VI szkół podstawowych z terenu Wielkopolski, laureatów I miejsc I edycji konkursu przyrodniczo-artystycznego pn.: „Przyrodnicze rymowanie – otaczającego świata poznawanie. Ssaki wielkopolskich parków krajobrazowych” zrealizowanego w 2013 r. przez Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego.

Ssaki

Ssaki to bardzo zróżnicowana grupa zwierząt, zarówno pod względem budowy ciała jak i wielkości. Czy wiesz czym różnią się od innych grup zwierząt? Najważniejsze cechy to żyworodność oraz obecność gruczołów mlekowych u samic. Młode osobniki po przyjściu na świat są całkowicie bezradne i aby przeżyć muszą odżywiać się mlekiem matki. Ponadto ciało ssaków pokryte jest sierścią, która chroni ich organizmy przed utratą ciepła. Dzięki zdolności utrzymywania stałej temperatury ciała mogły skolonizować niedostępne dla zmiennocieplnych organizmów rejony Ziemi. W Polsce spotkać można ok. 100 gatunków tych zwierząt. Większość występuje stale na terytorium naszego kraju, lecz są także gatunki, które pojawiają się u nas sporadycznie. Część gatunków utraciliśmy niestety bezpowrotnie (tur, norka europejska). Pojawiły się także gatunki obce, które przybyły z innych kontynentów głównie w wyniku działań człowieka (norka amerykańska, daniel, muflon czy szop praczy). Wszystkie obecnie żyjące w Polsce ssaki należą do podgromady łęzyskowców i reprezentują 8 rzędów: ryjówkowształtne, jeżowształtne, nietoperze, zajęczaki, gryzonie, walenie, drapieżne i parzystokopytne.

- Parzystokopytne – to duże, roślinożerne ssaki, których charakterystyczną cechą jest specyficzna budowa kończyn. Opierają się one na dwóch środkowych palcach oraz trzecim i czwartym – stąd właśnie nazwa parzystokopytne. Do tej grupy ssaków należą m.in.: dzik, sama i jeleń.

- Drapieżne – grupa ssaków wybitnie przystosowanych do polowania na inne zwierzęta. Charakteryzują się bardzo ostrymi zębami oraz pazurami. W tej grupie ssaków występuje duża różnorodność wielkości jej przedstawicieli – od małej łasicy do niedźwiedzia.
- Gryzonie – najbardziej liczna grupa naszych ssaków. Najczęściej są to zwierzęta niewielkie o charakterystycznym uzębieniu dostosowanym do gryzienia twardego pokarmu. Najmniejszym przedstawicielem tej grupy jest licząca zaledwie kilka cm długości badylarka, największym zaś bóbr.
- Zajączaki - charakterystyczną cechą tej grupy ssaków są wydłużone uszy i długie silne tylne nogi.
- Nietoperze – jedyne ssaki zdolne do aktywnego lotu, dzięki wykształceniu błoniastych skrzydeł. Wszystkie nasze nietoperze to zwierzęta niewielkich rozmiarów, prowadzące nocny tryb życia i odżywiające się owadami. Do polowania jak i wykrywania przeszkód wykorzystują echolokację.
- Ryjówkokształtne – grupa ssaków charakteryzująca się ogromną żarłocznością. Ze względu na bardzo szybki metabolizm, muszą zjeść dziennie tyle ile same ważą. Do tej grupy zwierząt należą: kret, ryjówki, rzęsorki, zębiełki.
- Jeżokształtne – grupa niewielkich ssaków pokrytych sztywnymi włosami przekształconymi w kolce.
- Walenie – bardzo nietypowa grupa morskich ssaków, które nigdy nie wychodzą na ląd. W polskiej części Bałtyku żyje przedstawiciel tej grupy – morświn.

Niestety, człowiek ingerując coraz bardziej w środowisko przyrodnicze aby dostosować je do swoich potrzeb, pozbawił wiele gatunków zwierząt miejsca do życia. W wyniku wycięcia lasów najbardziej ucierpiały duże drapieżniki jak wilk, niedźwiedź i ryś, a także duzi roślinożercy, jak tur czy żubr. Tego pierwszego utraciliśmy bezpowrotnie, drugiego udało się uratować w ostatnim momencie. Obecnie znaczącym zagrożeniem, zwłaszcza dla dużych drapieżników jest rozbudowa dróg i autostrad, przecinających ich ostoje i szlaki migracyjne. Na terenie Wielkopolski nie spotkamy dziś przedstawicieli dużych drapieżników. Wyjątkiem jest wilk, który od pewnego czasu powoli powraca na tereny północno-zachodniej wielkopolski, które niegdyś zamieszkiwał. Pewną szansę na przetrwanie rzadkich i zagrożonych gatunków dają istniejące obszary chronione, w tym parki krajobrazowe. Obecnie na terenie województwa wielkopolskiego istnieje 13 obszarów objętych tą formą ochrony przyrody i zajmują 6% powierzchni województwa. Zróżnicowana rzeźba terenu tych obszarów, będąca efektem działania ostatniego zlodowacenia, zróżnicowane siedliska przyrodnicze, w tym zachowane przed wycięciem duże kompleksy leśne (Puszcza Notecka, Puszcza Zielonka) zapewniają miejsce życia licznym gatunkom ssaków.

Zapraszamy więc do lektury niniejszej publikacji, podczas której poznasz 20 wybranych gatunków ssaków żyjących w wielkopolskich parkach krajobrazowych. Spotkasz wśród nich gatunki pospolite, które z łatwością możesz obserwować w swojej okolicy oraz gatunki rzadkie i prowadzące skryty tryb życia. Liczymy, że książeczka ta zainspiruje Cię do uważnego obserwowania świata przyrody i odkrywania jej tajemnic. Kto wie, może poznając bliżej tą grupę zwierząt dowiesz się także czegoś o sobie - przecież my także jesteśmy częścią wielkiej gromady ssaków.

U nas w Wielkopolsce jest piękna przyroda,
chronimy ją wszyscy, bo taka tu moda.
Mamy tu: borsuka, gacka brunatnego,
małą popielicę i wilka czarnego.
Ptaki nam śpiewają piękne serenady,
a dzięcioł wciąż stuka, ma dziób nie od parady.
Na straży lasu szlachetny jeleń stoi,
a zajączek szarak wciąż lisa się boi.
Wrzos kwitnie przepięknie, borówka dojrzewa.
Idziemy do lasu, kiedy tylko trzeba:
powąchać rośliny, obejrzyć języka,
zobaczyć wiewiórkę co na drzewo zmyka.
Na łące dmuchawce i barwne motyle,
można tu posiedzieć nawet parę chwilek,
a potem nad rzekę pójść zanurzyć stopy,
zobaczyć rzęsorka, przez strumyk przeskoczyć.
Nic nam nie zastąpi bogactwa natury,
słonecznego blasku i błękitnej chmury.

*Daria Krawczyk
Szkoła Podstawowa w Kobylinie*

Badylarka

Nie jest sikorką ani okoniem
Ale najmniejszym polskim gryzoniem.
Sierść na brzuszku jest biaława,
A na grzbiecie szaro-rudawa.
Wspina się po zbożach i wysokich trawach,
Chwytny, długi ogon, bardzo w tym pomaga.
Wilgotne łąki i brzegi rzek zamieszkuje,
Koliste gniazda na łądogach buduje.
W zaroślach i zbożu spotkać ją można,
Lecz trudno ją dostrzec – jest bardzo ostrożna.
Zjada pąki, pędy, ziół i traw nasiona,
a owady i jagody – to jej dieta urozmaicona.
Zagraża jej człowiek oraz drapieżniki
I cywilizacji przeróżne czynniki.
Zgadnij proszę, cóż to za figlarka?
Odpowiedź jest prosta – oto badylarka!

Katarzyna Matysiak
Szkoła Podstawowa nr 9 w Gnieźnie

Agnieszka Romańczuk
Szkoła Podstawowa w Lutomiu

Badylarka (*Micromys minutus*) to maleńki gryzoń, który dzięki swoim niewielkim rozmiarom oraz długiemu chwytnemu ogonowi doskonale wspina się po źdźbłach traw i zbóż. Jak przystało na gryzonie, żywi się przede wszystkim nasionami traw, zbóż i ziół, pąkami i pędami roślin, jagodami, a także owadami. Badylarka buduje bardzo charakterystyczne koliste gniazda nad ziemią wśród łądog roślin. W nich wychowuje swoje młode. Bardzo niebezpiecznym czasem dla badylarek żyjących na polach zbóż są żniwa, gdyż zwierzęta te mają małą szansę ucieczki przed kombajnem koszącym zboże.

Jest objęta częściową ochroną gatunkową!

Wiewiórka

Nadrzewny gryzoń, wiewiórka mała,
rude, mięciutkie futerko miała.
Puszysty ogon, śliczne pędzelki
różniły wiewiórkę od zwierząt wszelkich.
Wiewiórka w wielu miejscach mieszkała,
wszędzie ciekawsko nosek wtykała.
Lasy i parki pobliskie znała,
gniazda i dziuple tam zakładała.
Nasionka smaczne na zimę chowała,
a przy okazji je rozsiewała.
Wszyscy wiewiórkę bardzo lubili,
gatunkiem chronionym ją ustanowili.

Magdalena Rządzińska
Szkoła Podstawowa nr 9 w Gnieźnie

Klaudia Wieczorek
Szkoła Podstawowa w Trzemesznie

Wiewiórka pospolita (*Sciurus vulgaris*) to jeden z najbardziej znanych i lubianych ssaków w Polsce. Jest nadrzewnym gryzo-
niem o charakterystycznym rudym ubarwieniu futra i puszystym ogonie, aczkolwiek w górach możemy spotkać osobniki o czarnym
ubarwieniu. Zamieszkuje lasy, zadrzewienia oraz parki miejskie, gdzie regularnie dokarmiana orzechami, dość szybko się oswaja.
Jednak orzechy to nie jedyny pokarm wiewiórki. Odżywia się także młodymi pędami roślin, grzybami, owocami oraz owadami, a
nawet jajami i pisklętami ptaków. Wiewiórki mieszkają samotnie w dziuplach lub w gniazdach zbudowanych z traw i gałązek wysoko
w koronach drzew. Gryzonie te gromadzą zapasy pożywienia, które sukcesywnie wydają podczas zimy. Oczywiście nie wszystkie
nasiona udaje im się odnaleźć i w ten sposób przyczyniają się do rozsiewania drzew.

Jest objęta ścisłą ochroną gatunkową!

Bóbr europejski

Gryzoń z niego niesłychany,
do ziemno – wodnego trybu życia przystosowany.
Pływać w wodzie się nie waha,
ogonem pokrytym łuską macha.
Aktywny jest przez całą dobę,
aby wejść do domu musi zejść pod wodę.
Inżynier z niego doskonały
- umie świetnie budować tamy.
Drzewa dwoma siekaczami piłuje.
Ochrona go obejmuje.

Wojciech Grabias
Szkoła Podstawowa nr 7 w Lesznie

Maja Rażna
Szkoła Podstawowa nr 7 w Lesznie

Bóbr europejski (*Castor fiber*) jest największym gryzoniem w Europie. Charakterystycznymi cechami tego zwierzęcia są: wrzezionowaty kształt ciała, bardzo gęsta, nieprzemakalna sierść, płaski pokryty łuską ogon i duże ostre zęby idealne do ścinania drzew. Dzięki tym cechom i inteligencji, bóbr potrafi przekształcać środowisko do swoich potrzeb. Nie bez przyczyny nazywany jest wodnym inżynierem – dzięki misternie budowanym tamom, potrafi regulować poziom wody wokół nor i żeremi. Obecnie występuje na terenie całej Polski z wyjątkiem wysokich gór, ale nie tak dawno był gatunkiem krytycznie zagrożonym wyginięciem. W średnio-wieczu był obiektem szczególnej troski królów i książąt polskich (Bolesław Chrobry zabronił polowania na bobry w podległych mu terenach łowieckich). Zobaczyć bobra nie jest łatwo, ponieważ jest bardzo czujny i w momencie zagrożenia szybko znika pod wodą. Lecz ślady jego obecności z łatwością można spotkać nad strumieniami, rzekami i jeziorami.

Jest objęty częściową ochroną gatunkową!

Orzesznica

Orzesznica – to psotnica, śpi zawsze w dzień, za to w nocy wskakuje na pień.

Chadza zwinnie po leszczynie – orzesznica z tego słynie.

Gryzoń rudy – zupełnie jak myszka
- tylko ogon ma puszysty i długi.

Orzesznica laskowe orzechy zjada,
ale z jagód i żołądzi też jest rada.

Nie znajdziesz jej zimą w parku krajobrazowym,
bo zapada w sen zimowy.

To zwierzątko jest cenione,
bo prawem chronione.

*Alicja Lis
Szkoła Podstawowa nr 2 w Puszczykowie*

*Paulina Żelek
Szkoła Podstawowa nr 1 w Turku*

Orzesznica (*Muscardinus avellanarius*) to najmniejszy przedstawiciel rodziny popielicowatych. Na pierwszy rzut oka bardzo przypomina mysz, lecz w odróżnieniu od niej ma puszysty ogon i żyje przede wszystkim wśród gałęzi krzewów, a zwłaszcza wśród zarośli leszczynowych. To właśnie orzechy laskowe są jej ulubionym pokarmem, ale zjada również owoce i żołądzie. Prowadzi nocny tryb życia, a dzień spędza w wybudowanym przez siebie gnieździe. Orzesznice budują dwa rodzaje gniazd: lęgowe (umieszczone nisko nad ziemią w gęstych krzakach i miękko wyścielone) oraz gniazdo dzienne (służące jako kryjówka i umieszczone wyżej). Z nastaniem zimy zapadają w sen.

W Wielkopolsce orzesznicę spotkać można w Parku Krajobrazowym Promno.

Jest objęta ścisłą ochroną gatunkową!

Popielica

W Sierakowskim Parku,
niczym na jarmarku...
pełno zwierząt różnych jest,
popielicę spotkasz też.
Ta – w wesołym jest humorze,
gdy nasionka ma w swej norze.
Szare futro, ogon – puch
taki gryzoń – mały zuch...
Kiedy jesień przyjdzie szara,
popielica w swych konarach
w sen zapadnie słodki
i ... to koniec zwrotki!

Katarzyna Kosińska
Szkoła Podstawowa
im. O. Kopczyńskiego w Czerniejewie

Martyna Paszkier
Zespół Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Krobi

Popielica (*Glis glis*) jest największym przedstawicielem rodziny popielicowatych. Choć na pierwszy rzut oka przypomina szczura, to nie da się zwieść, bo w przeciwieństwie do niego, popielica posiada bardzo puszysty ogon! Gatunek ten jest silnie związany z lasami bukowymi lub lasami z domieszką starych buków, gdyż to właśnie orzeszki bukowe stanowią ważny składnik diety popielic. Nie pogardzi też owocami, pąkami drzew, a nawet pisklętami ptaków. Jest to gatunek wybitnie nadrzewny, prowadzący nocny tryb życia. Podczas żerowania wydaje charakterystyczne głosy, brzmiące jak „kriii” lub „uiii”. Najłatwiej je usłyszeć w drugiej połowie sierpnia. Z nadejściem chłodów, podobnie jak inne popielicowate, zapada w sen zimowy, trwający aż do maja.

W Wielkopolsce można ją spotkać w Sierakowskim Parku Krajobrazowym.

Jest objęta ścisłą ochroną gatunkową!

Rzęsorek rzeczek

Jadowity ssak – rzęsorkiem rzeczkiem zwany.
Jest przez owady wodne raczej nie lubiany.
Sierść ma gęstą,
ciemną na grzbietowej stronie
Na brzuchu sierść ma jaśniejszą,
jak młynarza dłonie.
Pływa za pomocą kila raczej doskonale.
Polując na kijanki, ślimaki i rybki wytrwale.
Lubi w terenach podmokłych czyste wody,
w których często pływa szukając ochłody.
Małżowiny uszne małe, niewidoczne wcale.
Do życia w wodzie przystosowany wspaniale.

Jan Sochacki
Zespół Szkolno-Przedszkolny w Kamionnie

Dominika Podgórska
Szkoła Podstawowa w Kaliskach z/s w Dębówcu

Rzęsorek rzeczek (*Neomys fodiens*) to niewielki drapieżny ssak z rodziny ryjówkowatych. Na pierwszy rzut oka bardzo przypomina ryjówkę, ale w przeciwieństwie do niej jest znakomicie przystosowany do życia w wodzie, w której sprawnie pływa i poluje na drobne zwierzęta, głównie bezkręgowce. Swoją sprawność zawdzięcza specjalnym przystosowaniom: powierzchnia palców tylnych łap pokryta jest sztywnym, długim włosiem, a na ogonie szczeciniaste włosy tworzą tak zwany kil. Rzęsorek rzeczek oraz jego kuzyn rzęsorek mniejszy to jedyne jadowite ssaki w Polsce. Ich ślina zawiera jad, którym paraliżują swoje ofiary.

Jest objęty ścisłą ochroną gatunkową!

Kret europejski

Pan kret, co światła nie lubi,
Nigdy się w swoich podziemiach nie gubi.
Sam te tunele kopie, bo wie,
Że jego kończyny to łopatki dwie.
Sierść ma gęstą, aksamitną i czarną jak ziemia,
W której szuka dla siebie pożywienia.
Dżdżownice chętnie zjada.
Jest łakomczuchem – to jego wada.
Pan kret raczej ludzi unika,
Bo rzadko wystawia ryjkowaty
pyszczek ze swego kopczyka.
Gdy pojawi się na ziemi, porusza się niezdarne,
Po omacku, bo widzi marnie.
Nasz kret to gatunek chroniony.
Zrobisz mu krzywdę, będziesz osądzony!

*Julia Kubiak
Szkoła Podstawowa nr 3
w Środzie Wielkopolskiej*

*Stanisław Nowak
Szkoła Podstawowa nr 3 w Gnieźnie*

Kret europejski (*Talpa europaea*) – niezwykle przedstawiciel rzędu owadożernych ssaków, który doskonale przystosował się do podziemnego trybu życia. Opływowy kształt ciała, ryjkowaty pyszczek, bardzo gęsta aksamitna sierść, silne łopatomate kończyny z ostrymi pazurami, czuły słuch i wąsy czuciowe na pysku i ogonie wykrywające wszelkie drgania, to cechy, które umożliwiają temu gatunkowi życie w tak nietypowym środowisku. Jako że krety rzadko wychodzą na powierzchnię ziemi, a jeśli już to w nocy, utraciły zdolność widzenia (ich oczy uległy uwstecznieniu). Silne przednie łapy służą do kopania systemów podziemnych tuneli, rozciągających się na długości kilkuset metrów. Nadmiar ziemi jest wypychany na powierzchnię (charakterystyczne kopce). Podobnie jak inne owadożerne, ma bardzo intensywną przemianę materii, dlatego musi zjadać dziennie tyle, ile sam waży!

Jest objęty częściową ochroną gatunkową!

Jeż wschodni

Bardzo dziwny jest ten zwierz
- wschodnioeuropejski jeż.
Miły, sprytny i niewielki,
zamiast futra ma igiełki.
Nie używa ich do szycia,
lecz obrony i przeżycia.
Zamiast jabłek je owady,
bardzo boi się zagłady.
Chrońmy zatem jego braci,
on przyrodę nam wzbogaci.

*Jan Leopold
Szkoła Podstawowa w Borku Wielkopolskim*

Maria Stachowiak Szkoła Podstawowa nr 7 w Lesznie

Jeż wschodni (*Erinaceus roumanicus*) razem ze swoim bliskim krewnym – jeżem zachodnim - jest przedstawicielem rzędu jeżokształtnych. Jak nazwa wskazuje, gatunek ten zamieszkuje wschodnią Europę. Nie można go pomylić z żadnym innym naszym ssakiem, ze względu na charakterystyczne kolce na grzbiecie. W razie niebezpieczeństwa jeż zwija się w kulę, a kolce chronią go przed drapieżnikiem niczym zbroja. To oryginalne zwierzę zamieszkuje różnorodne środowiska – od lasów po duże miasta. Życie w sąsiedztwie ludzi niesie ze sobą dużo niebezpieczeństw dla tego gatunku - wiele jeży ginie pod kołami samochodów. Na polowanie wychodzi o zmierzchu, a jego ofiarami są najczęściej dżdżownice, ślimaki i gryzonie. Jesienią szuka kryjówek, w których może przeziimować. Warto więc zostawić przy domu stertę liści i gałęzi, aby miały gdzie się schronić.

Jest objęty ścisłą ochroną gatunkową!

Borowiec wielki

Jak sama nazwa mówi,
Borowiec Wielki jest duży.
Futerko ma rude, pyszczek malutki,
Skrzydółka czarne, a uszy krótkie.
Nietoperz ten mieszka w lasach,
Czasami jednak odwiedza miasta.
Za dnia w dziupli się chowa,
A nocą wychodzi polować.
Wykorzystując echolokację,
Chwyta w locie swoją kolację.
Najchętniej żywi się owadami,
Na skraju lasu i nad stawami.
A gdy nadchodzi październik, jesień,
Borowiec wielki zapada w sen.
W ciepłej, wygodnej szczelinie
Przehibernuje przez zimę.

Anastazja Jedynak
Szkoła Podstawowa nr 40 w Poznaniu

Zuzanna Cienka
Zespół Szkół w Starych Oborzyskach

Borowiec wielki (*Nyctalus noctula*) jest jednym z największych nietoperzy w Polsce. Występuje przede wszystkim w lasach i starych parkach z dziuplastymi drzewami. Podobnie, jak inne nietoperze prowadzi nocny tryb życia, jednak na łowy wylatuje wcześniej niż inne nietoperze - często wówczas, kiedy jest jeszcze zupełnie jasno. Poluje na skraju lasów, na polanach śródlęsnych i nad stawami. Wiosną i latem samice tworzą duże kolonie rozrodcze w dziuplach drzew, w których wychowują młode.

Przed nadejściem zimy, borowce migrują kilkaset kilometrów na południe. Po znalezieniu odpowiedniej dziupli lub szczeliny w budynku czy skale, zapadają w stan hibernacji. W tym czasie wszystkie nietoperze należy pozostawić w spokoju, gdyż każde wybudzenie może doprowadzić do śmierci zwierzęcia.

Jest objęty ścisłą ochroną gatunkową!

Gacek brunatny

Jestem wyjątkowym ssakiem,
latam, choć nie jestem ptakiem.
Lubię sypiać głową w dół,
cały dzień lub chociaż pół.

Zamiast piórek mam futerko,
ciepło w nim jak pod kołderką.
Brzuszek biały, grzbiet brązowy,
ogon krótki, szaro – płowy.

Uszy wielkie mam jak słoń,
to jest moja nocna broń.
Słyszę nimi wszystkie dźwięki,
nawet muchy ciche jęki.

Choć mam bardzo małe oczy,
nikt mi w nocy nie podskoczy.
W głowie mam echolokację,
tak prowadzę nawigację.

Chodzę spać wcześniej, o świcie,
bo prowadzę nocne życie.

Moim domem są piwnice,
strychy, dziuple i dzwonnice.

Żyję długo lat trzydzieści,
krążą o mnie opowieści,
że jak wampir wbijam kły,
piję krew i jestem zły.

Lecz to tylko bajki panie,
bo ja przecież na śniadanie
tłuste śmy zjadam w locie
i komarnic całe krocie.

Gacek jestem wielkouchy,
co się przyśni do poduchy.
Warto bać się wielkoucha,
gdy udaje w nocy ducha?

Amelia Elminowska
Szkoła Podstawowa nr 7 w Lesznie

Matylda Nagalska
Szkoła Podstawowa w Obrze

Gacek brunatny (*Plecotus auritus*) jest jednym z mniejszych i najczęściej spotykanych nietoperzy w Polsce. Spośród innych nietoperzy wyróżniają go niezwykle duże uszy, stąd potoczna nazwa – gacek wielkouch. Zamieszkuje zarówno lasy, jak i obszary zabudowane. Niewielkie kolonie rozrodcze często zakłada na strychach. Jest gatunkiem osiadłym, to znaczy, że jego sezonowe przeloty nie przekraczają kilkudziesięciu kilometrów. Z nadejściem mrozów zapada w hibernację w rozmaitych kryjówkach (piwnicach, jaskiniach, starych fortyfikacjach czy nawet w studniach).

Jest objęty ścisłą ochroną gatunkową!

Zając szarak

Jestem zajączek, król pól i łączek.
Jestem malutki, a ogonek mam króciutki,
to mały bąbelek, wygląda jak serdelek.
Jestem ruchliwy i bardzo płochliwy.
Lubię żyć sam, bo to najlepszy stan.
Zjadam roślinki, korzonki, zielone gałązek zawiązki.
Moje długie uszy,
nie nadają się do noszenia kapeluszy.
Futerko mam szarobrazowe,
nie za bardzo kolorowe.
Mówią na mnie szaraczek,
zwinny, szybki zwierzaczek.

*Jędrzej Konieczny
Szkoła Podstawowa nr 55 w Poznaniu*

*Maksymilian Nowak
Szkoła Podstawowa w Skórzewie*

Zając szarak (*Lepus europaeus*) to bardzo ciekawy przedstawiciel rzędu zajączaków. Jest zwierzęciem wybitnie przystosowanym do życia na otwartym terenie, zatem możemy go spotkać przede wszystkim na polach upraw rolniczych i łąkach. Zając w przeciwieństwie do królika nie kopie nor, wygrzebuje w ziemi tylko niewielkie zagłębienie, tzw. kotlinkę, w której spędza dzień. Nieustannie czuwa, a w momencie zagrożenia błyskawicznie ucieka dzięki silnym tylnym nogom. Młode zające przychodzą na świat z otwartymi oczami i pokryte sierścią. Mama pozostawia je same ukryte w trawie i odwiedza tylko w porze karmienia. Dlatego jeśli znajdziesz takiego małego zająca, nie dotykaj go i zostaw tam gdzie jest. W ostatnich latach liczebność tego gatunku gwałtownie spada. Duży wpływ na to zjawisko ma postępująca intensyfikacja rolnictwa, coraz większy udział monokultur upraw, likwidacja remiz śródpolnych oraz miedzi, ruch drogowy, wzrost liczebności lisa oraz dziczące psy i koty.

Wydra europejska

W wodzie chętnie przebywa
I doskonale w niej pływa.
W rybach najbardziej gustuje,
Ale na gryzonie i ptaki też poluje.
Gdy głodna, ludziom wyrządza szkody,
Wejście do nory ma pod powierzchnią wody.
Futro natłuszczone, brązowe na grzbiecie...
O kim ten wiersz jest, czy już wiecie?
Może podpowiem wam jeszcze szczerze,
Że jest to w Polsce chronione zwierzę.
Smukłe, wydłużone i zwinne jest jego ciało.
Jeszcze podpowiedzi jest wam za mało?!
Czas minął. Przesypał się piach w klepsydry.
Czy wiecie, że ten wiersz mówi o wydrze?

Zofia Frankiewicz
Szkoła Podstawowa nr 3 w Krotoszynie

Zuzanna Sapor
Szkoła Podstawowa w Dakowach Mokrych

Wydra europejska (*Lutra lutra*) to drapieżny ssak z rodziny łasicowatych o charakterystycznym wydłużonym, smukłym ciele z długim ogonem zwężającym się ku końcowi. Jej gęste futro jest mocno natłuszczone, dzięki czemu nie przepuszcza wody, a to bardzo ważne, bo wydra prowadzi ziemno-wodny tryb życia. Sporo czasu poświęca polowaniom na ryby, ale w jej menu znajdują się także płazy, ptaki i gryzonie. Zamieszkuje brzegi rzek, potoków, stawów i jezior. Ze względów bezpieczeństwa, wejście do nory wykopanej w skarpie znajduje się pod powierzchnią wody. Obecnie wydra występuje na terenie całej Polski, lecz jeszcze nie tak dawno, podobnie jak bóbr, należała do zwierząt bardzo rzadkich.

Wizerunek wydry znajduje się w logo Powidzkiego Parku Krajobrazowego.

Jest objęta częściową ochroną gatunkową!

Kuna domowa

Kuna domowa – to ładne zwierzątko
zwana inaczej również kamionką.
Jest ssakiem z rodziny łasicowatych,
występuje często, gdzie ludzkie chaty.
Lubi ruiny, lasy i duże miasta,
ludzkie siedziby kocha i basta!
Mały drapieżnik brązowy cały,
z plamą na piersi rozwidloną, białą.
Ciało ma długie i krótkie nóżki,
ogon puszysty i główkę małą.
Szczury i myszy to kuny przysmaki
oraz żaby, owady, jaja i ptaki.
Choć uciążliwa z niej bywa sąsiadka,
bo kurnik dla niej to nie lada gratka.
Jednak kamionka to stworzenie miłe,
niech więc w spokoju wśród ludzi żyje!

Weronika Borowczyk
Szkoła Podstawowa nr 13 w Ostrowie Wielkopolskim

Amadeusz Lament
Szkoła Podstawowa w Malanowie

Kuna domowa (*Martes foina*), nazywana także kamionką, jest tak jak borsuk i łasica drapieżnikiem z rodziny łasicowatych. W odróżnieniu od swojej kuzynki – kuny leśnej – kamionka toleruje bliskie sąsiedztwo człowieka. Dlatego często zamieszkuje strychy i stodoły, a w ostatnich latach coraz częściej można ją spotkać nawet w centrach dużych miast. Niestety często bywa uciążliwym sąsiadem, ze względu na dość hałaśliwe zachowanie podczas godów i zabaw, a także pozostawianie po sobie stert nieprzyjemnych odchodów. Jednak mimo wszystko jest nieocenionym sojusznikiem człowieka w redukcji populacji myszy i szczurów w gospodarstwach.

Łasica

Śliczna, czarnooka, malutka łasica
nocami i dniami za pokarmem hyca.
I choć najmniejsza jest w swojej rodzinie,
Nawet gdy śnieg na polach to z głodu nie zginie.

Głównym jej pokarmem są małe zwierzęta,
więc gdy mysz upoluje, to jest wniebowzięta.
Łowi również jaszczurki, żaby, drobne ptaki,
a gdy ptasia mama nie widzi – podkrada pisklaki.

Latem brązowa na ogonie i grzbiecie,
zimą cała bieleje, to już pewnie wiecie.
Nóżki ma króciutkie, jest smukła i giętka,
Występuje w całej Polsce, ochroną objęta.

*Adrianna Neczyńska
Szkoła Podstawowa nr 7 w Lesznie*

*Sandra Marwitz
Szkoła Podstawowa nr 3 w Gnieźnie*

Łasica (*Mustela nivalis*) jest najmniejszym przedstawicielem rodziny łasicowatych – długość jej ciała wynosi zaledwie 28 cm. Jak wszystkie łasicowate ma smukły, giętki tułów, krótkie kończyny i spłaszczoną głowę. Dzięki tym cechom oraz niewielkim rozmiarom z łatwością dostaje się do nor swoich ofiar – gryzoni. Poluje także na króliki, płazy i małe ptaki. Jest bardzo podobna do gronostaja, jednak u łasicy cały ogon jest brązowy, podczas gdy u gronostaja końcówka ogona jest czarna. W zimie futerko łasicy zmienia się z brązoworudego na białe. Dzięki temu staje się trudna do zauważenia przez swoje ofiary, jak i czyhające na nią drapieżniki. Występuje w całej Polsce, ale nie jest zbyt liczna.

Jest objęta ścisłą ochroną gatunkową!

Borsuk

Jestem borsuk – drapieżny ssak
mieszkam w Wielkopolsce – o tak właśnie tak.
Norę mam czyściutką,
sam też o to dbam,
jestem wszystkożercą – o tym mówię wam.
Nocny tryb życia prowadzić muszę,
bo szkód dużo robię – gdzie się nie poruszę.
I pamiętajcie moi mili
kto borsuka spotka
nie zapomni tej chwili!

Wiktor Smoła
Szkoła Podstawowa w Żerkowie

Barbara Kolenda
Szkoła Podstawowa „EDUKATOR” w Ostrowie Wielkopolskim

Borsuk (*Meles meles*) to największy w Polsce przedstawiciel rodziny łasicowatych o silnej i krępej budowie ciała oraz małej głowie i krótkich łapach z długimi pazurami idealnymi do kopania w ziemi. Zamieszkuje głównie lasy z bogatym podszytem, otoczone polami, a także śródpolne zagajniki. Borsuki budują systemy nor o skomplikowanej budowie, w których mieszkają całymi rodzinami. W odróżnieniu od lisów, borsuki utrzymują swoje nory w nienaganej czystości, a odchody wydalają do tzw. latryn – specjalnych małych dołków w ziemi. Wraz z nadejściem mrozów, borsuki zapadają w sen zimowy.

Dzik

Moi drodzy powiem szczerze:
Bardzo groźne jest to zwierzę.
Duża głowa, duże kły,
Bywa czasem bardzo zły.
Odyńcem zwie się tata,
Sierścią obrośnięta jest jego klata.
Żona odyńca zwie się locha,
Ich dzieci to warchlaki i bardzo je kocha.
Lubią żółędzie te mamy bobaski.
Jak je rozpoznasz? Wszystkie są w paski.
Cała rodzinka ma długie ryje.
I zdziwisz się bardzo, bo w błocie się myje.
Z tego wierszyka jasno wynika,
Że masz przed sobą rodzinę dzika.

*Ernest Jastrowski
Szkoła Podstawowa nr 7 w Lesznie*

Dzik (*Sus scorfa*) – ten przedstawiciel rzędu parzystokopytnych to przodek świni domowej. W przeciwieństwie do niej ma szaro-brązową, twardą, ościstą sierść i cieszy się życiem na wolności. Jest zwierzęciem stadnym, żyje w grupach rodzinnych nazywanych watahami. Dzik w ciągu dnia odpoczywają w zacisznych miejscach zwanych barłogami. Wieczorem wyruszają na żer i często pod osłoną nocy wychodzą z lasu na pola, gdzie wyjadają ziemniaki i kukurydzę, co nie koniecznie podoba się rolnikom. Aby uchronić się przed natrętnymi pasożytami skóry, korzystają z kąpieli błotnych. Po kąpieli czochrają się o pnie drzew, zostawiając na nich charakterystyczne ślady.

*Ernest Jastrowski
Szkoła Podstawowa nr 7 w Lesznie*

Jeleń szlachetny

Czy spotkałeś kiedyś kolego,
w dużych lasach jelenia szlachetnego?
To obok łośa największy polski jeleniowaty ssak.
Wygląda on mniej więcej tak:
Zimą ubarwienie szarawe jest. Latem brązowo-łowe.
Ogromne zaś poroże zdobi samca głowę.
Nocny tryb życia prowadzi
– po zmierzchu zaczyna żerować.
Liści, pędów, kory, owoców drzew i krzewów
lubi posmakować.
Rolnikom z pól wyjada kapustę i buraki.
Smakuje mu również zboże i ziemniaki.
Podczas zimy i wiosny żyje w stadach
zwanych chmarami.
Jesienią walczy na rykowisku z innymi samcami.

Maciej Śmiechowski
Szkoła Podstawowa nr 1 w Słupcy

Klaudiusz Wesołowski
Szkoła Podstawowa w Kaliskach z/s w Dębówcu

Jeleń szlachetny (*Cervus elaphus*) jest największym (obok łośa) przedstawicielem rodziny jeleniowatych w Polsce. Samce charakteryzują się dużymi, rozgałęzionymi porożami, które zrzucają co roku. Jelenie można spotkać w dużych kompleksach leśnych, zarówno na nizinach jak i w górach, jednak z uwagi na rozłożyste poroża unikają lasów gęsto zakrzewionych. Jesienią gromadzą się na widowiskowych rykowiskach, na których samce (byki) starają się o względy samic. Toczą przy tym pojedynki, wykorzystując do tego okazałe poroża oraz głośno rycząc. Jelenie to typowi roślinożercy, w skład ich diety wchodzi: młode pędy, liście i kora drzew, a także owoce, trawy i zioła. Nie pogardzą też burakami, kapustą, ziemniakami i zbożami na polach.

Sarna

Szarawa zimą, rudawa latem,
a na pośladkach ma białą łatę.
Spotkać ją możesz głównie pod lasem,
choć po ogrodzie też biega czasem.
Tata to kozioł, mama to koza,
koźłeta skaczą na łąkach w łozach.
Jak wszystkie dzieci lubią się bawić,
gdy je napotkasz – musisz zostawić!
Z rodziny jeleni to zwierzę najmniejsze,
a ja uważam, że najpiękniejsze!

*Patrycja Skarżyńska
Szkoła Podstawowa w Margoninie*

Sarna (*Capreolus capreolus*) jest najmniejszym przedstawicielem rodziny jeleniowatych w Polsce. Charakteryzuje się smukłą budową ciała, wysokimi nogami, rudo-brązową sierścią w lecie, a w zimie szarawą oraz białą plamą na pośladkach. Natomiast młode sarenki mają charakterystyczne cętki na bokach i grzbiecie. Samce sarny, w przeciwieństwie do samców jeleni, posiadają niewielkie poroże. Na zimę zwierzęta te skupiają się w duże stada, którym przewodzi doświadczona samica, natomiast w lecie rozpraszają się i żyją osobno. Występuje pospolicie w całym kraju, zarówno w lasach, jak i na polach oraz łąkach. Pamiętaj!: znalezionych przypadkowo w lesie lub na łące koźłat nie należy dotykać, ponieważ w ten sposób człowiek przekazuje im swój zapach, co pozbawia je naturalnej ochrony przed drapieżnikami i może doprowadzić do porzucenia przez matkę.

*Jakub Sowiński
Zespół Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Zaniemyślu*

Wilk

W Sierakowskim Parku go znajdziemy,
Gdy na spacer tam pójdziemy.
Zobaczyć go jednak – zadanie trudne,
Bo lubi on miejsca odludne.
Za dnia w jamie sypia mała kulka szara,
A nad nią czuwa czarna wilczyca stara.
A gdy zmierzch nastaje,
Stado wilcze wyciem znak daje.
Rodzina wilka to wataha,
Przed nią nawet dzik ma stracha.
Gdy polują w stadzie, lepiej ich się strzeż!
Ucieka przed nimi całkiem duży zwierz!
W bajkach to charakter czarny,
Jego los często był marny.
Gdy przepisy go chronią,
Ludzie z lasu go nie wygonią.

Maciej Stube - Szkoła Podstawowa nr 9 w Gnieźnie

Agnieszka Górka
Szkoła Podstawowa nr 2 w Puszczykowie

Wilk (*Canis lupus*). Nie ma chyba drugiego gatunku, wokół którego narosłoby tyle fałszywych i niesprawiedliwych opinii i stereotypów. Jest to przede wszystkim doskonały myśliwy, żyjący w grupach rodzinnych zwanych watahami. W wilczym stadzie panuje ściśle określona hierarchia, a jej utrzymaniu sprzyja rozbudowany system komunikowania się za pomocą mowy ciała, zapachów i sygnałów dźwiękowych. Dzięki pracy zespołowej wataha może upolować nawet jelenia lub żubra. Wilki na swoje ofiary wybierają najczęściej osobniki młode, niedoświadczone, stare lub chore. W ten sposób pełnią funkcję selekcyjną i sanitarną w przyrodzie.

Wilk jest jednym z gatunków szczególnie zagrożonych utratą siedlisk w wyniku rozbudowy sieci dróg i autostrad. Wciąż pada ofiarą kłusowników. Niekorzystny dla niego jest także rozwój turystyki, prowadzący do coraz większej penetracji lasów przez ludzi.

W Wielkopolsce zamieszkuje lasy Puszczy Noteckiej, pojawia się w Sierakowskim Parku Krajobrazowym.

Jest objęty ścisłą ochroną gatunkową!

Lis rudy

W różnych miejscach, w lasach, polach
czasem też w borsuków norach
mieszka sobie rudy lis,
co poluje nie od dziś.
Jest to łowca doskonały,
drapieżny, sprytny, wspaniały.
Gdy gryzonia gdzieś wyczuje,
nigdy mu nie podaruje.
W małych miastach oraz wioskach
pachnie mu niejedna gaska.
Pysk swój długi oblizuje
i z ukrycia znów poluje.
Ach ty lisku, ty chytrusku!
Dałbyś spokój kurkom, gąskom!
Zaproś lepiej te ofiary
na śniadanko do swej nory.

Aleksandra Królak
Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi
nr 9 w Koninie

Lis rudy (*Vulpes vulpes*) jest najbardziej znanym i liczным przedstawicielem dzikich psowatych w naszym kraju, często pojawiającym się w ludowych baśniach i legendach. Ma tak charakterystyczne rude ubarwienie i puszysty ogon, że nie można go pomylić z żadnym innym zwierzęciem. Cechuje go ogromna zdolność przystosowywania się do warunków środowiska. Dzięki temu z łatwością możemy go spotkać zarówno w lasach, na polach, jaki i w dużych miastach, gdzie żywi się odpadkami z naszych stołów. Lisy zamieszkują nory wykopane samodzielnie lub zajmują nory borsuków.

Karolina Bąbińska
Szkoła Podstawowa nr 1 w Pile

Poznawaj z nami przyrodę Wielkopolski!

W tym celu zapraszamy do Ośrodków Edukacji Przyrodniczej

Zadaniem Ośrodków Edukacji Przyrodniczej w Łądzie i w Chalinie jest prowadzenie edukacji przyrodniczej, w szczególności dla dzieci i młodzieży. W obu placówkach organizowane są jedno- i kilkudniowe pobyty w ramach tzw. „Zielonych Szkół”, podczas których można skorzystać z gotowych programów lub przeprowadzić własne zajęcia. W ośrodkach mogą odbywać się także kursy, szkolenia, konferencje, spotkania integracyjne, a nawet pobyty wypoczynkowe.

Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Chalinie

Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Chalinie położony jest w Sierakowskim Parku Krajobrazowym i działa już od 1997 roku. OEP Chalin dysponuje dobrą bazą, w skład której wchodzi: odrestaurowany stary dwór, nowowypbudowana baza noclegowa z 40 miejscami, park przydworowy z pomnikami przyrody oraz pięciohektarowy teren o charakterze dydaktyczno-rekreacyjnym. Na terenie Ośrodka mają swój początek wytyczone i opisane 3 ścieżki dydaktyczne oraz 6 tras Nordic Walking. Do dyspozycji gości przygotowano wigwam mogący pomieścić około 60 osób, plac zabaw dla najmłodszych, ogródek ziołowo-kwiatowy oraz rowery. Po wcześniejszych uzgodnieniach pobyt w Chalinie można wzbogacić o przejażdżkę końmi pod wierzch lub bryczkami, wędkowanie z pozwoleniem, wizytę na pływalni lub kręgielni oraz zorganizowane wycieczki po Wielkopolsce.

Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Łądzie

Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Łądzie jest dość młodą placówką, swoją działalność rozpoczął wiosną 2006 r. Położony jest na terenie malowniczego Nadwarciańskiego Parku Krajobrazowego, ok. 25 km na zachód od Konina. Ośrodek dysponuje salą konferencyjno-wykładową na ok. 80 osób, pracownią laboratoryjno-komputerową, salami wystawowymi, bazą noclegową na 50 miejsc, tablicą edukacyjną z głosami zwierząt, rowerami oraz sprzętem do obserwacji ornitologicznych. Wszystko to znajduje się w wyremontowanym, zabytkowym dworku z XIX wieku, otoczonym 3,5 ha parkiem z pomnikowymi drzewami.

Uczniowie w ramach zajęć na „Zielonych Szkołach” mogą uczestniczyć w wycieczkach autokarowych i pieszych po Nadwarciańskim i Powidzkim Parku Krajobrazowym, ciekawych prelekcjach oraz zajęciach z wikliniarstwa.

OEP w Chalinie na terenie
Sierakowskiego Parku Krajobrazowego

OEP w Łądzie na terenie
Nadwarciańskiego Parku Krajobrazowego

Ośrodki są czynne przez cały rok. Informacje o pełnej ofercie można otrzymać pod następującym adresem:

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego

Plac Wolności 18, 61-739 Poznań

Rezerwacje tel.: 61 65 54 657

Sekretariat tel.: 61 65 54 650, fax: 61 65 54 652

www.zpkww.pl

www.ekoedukacja.com.pl

Niniejsza publikacja skierowana jest do najmłodszych mieszkańców województwa wielkopolskiego i ma na celu przybliżenie im 20 wybranych gatunków ssaków żyjących na terenie wielkopolskich parków krajobrazowych. Aby forma i treść publikacji były przystępne dla dzieci i odzwierciedlały dziecięcy sposób postrzegania świata, przyjęto zasadę „dzieci - dzieciom”. Dlatego wierszyki i ilustracje zawarte w tej książeczce są dziełem uczniów klas IV-VI szkół podstawowych z terenu Wielkopolski, laureatów I miejsc I edycji konkursu przyrodniczo-artystycznego pn.: „Przyrodnicze rymowanie – otaczającego świata poznawanie. Ssaki wielkopolskich parków krajobrazowych” zrealizowanego w 2013 r. przez Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego.

ISBN: 978-83-63970-02-4

**SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO**